

Брегзит или егзит питање је сад

ЛЕКЦИЈА ИЗ ДЕМОКРАТИЈЕ

Таман кад се остатак Европске уније и свијета помирио са идејом да би Велика Британија могла напустити ту „нефункционалну породицу“, цијели процес су зауставили један фризер и једна активисткиња. Џина Милер, активисткиња која је својим иницијативама за рушење финансијског естаблишмента придобила надимак „црна удовица“ и Деир Дос Сантос, британски држављанин рођен у Бразилу и фризер по занимању, који себе описује као „сасвим обичног момка“. Њих двоје су били апеланти пред Краљевским високим судом у Лондону, који су тражили да о Брегзиту одлучује британски парламент и за сад су у томе успјели.

Одлука Краљевског високог суда да о покретању Члана 50. Лисабонског споразума мора одлучивати парламент, а не само Влада, није коначна, и британски суд је већ заказао термин у децембру по основу жалбе Владе, која је изнијела аргументацију да посједује 'краљевски прерогатив' на основу којег као извршно тијело може самостално покренути и водити тај процес.

Међутим, ствар није тако једноставна како се британској јавности представљала пред и након референдума. Покушавајући да спаси образ својој странци, па и институцији премијера, премијерка Тереса Меј, заузела је став да је покретање члана 50. Лисабонског споразума ствар поштивања воље народа. Одлука Краљевског високог суда је отријежњење какво је великом дијелу британске јавности итекако требало, и подсећање да демократија није само ствар “поштивања воље народа“, као и да је извршна власт само један од стубова на којима држава и демократија почивају.

Апсурди прогреса

Имајући у виду начин и реторику коју су присталице кампање за излазак из ЕУ сервирали широј британској јавности у посљедњих годину дана, за очекивати је да ће

они сада врештати да одлука суда нарушава демократију, односно да негира вољу народа. Најџел Фараж, бивши лидер Странке за независност (*UK Independence Party*), лице кампање за излазак из ЕУ и класични политички дезертер, те актуелни савјетник Доналда Трампа, већ је изјавио да је ово порицање воље народа. Међутим, управо у томе је љепота ироније коју оваква одлука суда показује – демократију не чини само “воља народа”, него и институције државе кроз њена три основна стуба: законодавни, извршни и судски. Питање је било дана када ће се нека од институција одлучити да јавности одржи ту лекцију о демократији.

Ова, 2016. година би могла остати упамћена по „дешавањима народа“, односно наводном враћању демократије у руке народа на различитим странама свијета, од Турске, преко Велике Британије, до САД-а (нашу земљу и референдум да и не спомињимо). Међутим, сва три примјера су била доказ опасности осветољубивих маса које су из различитих разлога остављене на маргинама друштва, и које су првом приликом која им је дата одлучиле да се обрачунају са системом, несвјесни посљедица по властито, а и шире окружење. Наука је одавно препознала опасности директне демократије, нарочито у случајевима гђе „народ“ одлучује о питању које је изразито комплексне природе (правне, политичке, геополитичке), и које има посљедице не само на њихову државу, него и на шире окружење и доводи у питање цијели један систем који је грађен деценијама. Једна од потенцијалних опасности директне демократије је да бирачи олако доносе одлуке, не улазећи дубоко у проблематику и не разматрајући све посљедице које таква одлука може произвести. Друга, али сродна опасност је да бирачи доносе одређене одлуке из прости жеље да 'раздрмају' систем, да га подсјете да они и даље имају моћ да својим гласом нанесу одређену штету, да демократија њима припада (иако је иначе врло ријетко или никако не конзумирају). Такви бирачи демократију схватају као средство за обрачунавање са државом, инструмент за скретање пажње на своје проблеме, који најчешће нису ни у каквој вези са питањем о којем се том приликом одлучује. И оно што је посебно поражавајуће је да отварање могућности за директну демократију најчешће мобилизира популизам и популистичке пројекте. Све ово је био случај и са Брезитом, јер исход референдума се најмање тицао саме ЕУ и позиције Велике Британије у њој, а далеко више је био резултат деценијског игнорисања цијелих слојева становништва и њихових проблема и потреба.

Апелација коју су покренули Џина Милер и Деир Дос Сантос је такође примјер примјене директне демократије, али на један други начин – кориштењем институција које имају надлежност за ову проблематику и како би 'ресетовали' цијели систем и вратили парламент као трећи стуб власти у игру.

Политичка коректност, која је интегрални дио политичке културе у Великој Британији, неће дозволити олако оповргавање референдумске одлуке о Бреگزиту. Чланови Парламента, који имају изграђен јак осјећај одговорности према бирачима, тешко ће се одлучити да се ставе на страну оних кој не поштују „одлуку народа“, без обзира на њихове личне и политичке ставове о Бреگزиту. Чињеница је да је велика већина чланова парламента била против изласка из ЕУ, али у духу репрезентативне демократије, чланови парламента би могли заступати став оних који су их изабрали, а не властити став, колико год он био утемељен у аргументима и здравом разуму. Зато ову одлуку суда не треба доживљавати као крај Бреگزита. Она ће засигурно одгодити покретање члана 50., али то не значи да ће парламент донијету одлуку која је значајно другачија од онога што је био став британске владе након референдума.

Могући сценарији и извјесни завршетак

С друге стране, оваква одлука суда доводи премијерку у додатно тешку позицију. Поштујући 'одлуку народа', Тереса Меј је након референдума здушно стала уз Бреگزит, иако је сама била на страни оних који су били за останак у ЕУ. Толико здушно да је била спремна потпуно изоставити парламент из те одлуке, што би јој се сад могло осветити. Неки аналитичари већ предвиђају да би она спас могла наћи у расписивању пријевремених избора, што би је извукло из политичког и финансијског хаоса који је остао иза њеног претходника. Привремени избори пак са собом носе нове непознанице и нико не може искључити неке нове политичке снаге које би кампању могли водити па можда и добити противећи се неприликама које је створио Бреگزит. Лондонски Цити, центар европске па и свјетске финансијске моћи, полако губи стрпљење. Уколико им Бреگزитери ускоро не покажу јасан план, није искључено да ће својим позамашним свотама и утјецајем „подмазати“ агенду преиспитивања Бреگزита. Већ се говори о пресељењу у Франкфурт водећих платформи за безготовинска

плаћања, јер изласком из ЕУ платни промет са ЕУ подлијегати ће плаћању посебне марже.

Све ово отвара нова питања за саму Европску унију, која је до сада инсистирала да Велика Британија, ако ће већ излазити из заједнице, уради то што прије и што брже. Предсједник Европске Комисије Жан-Клод Јункер већ је најавио разговоре са премијерком Меј, мада је тешко замислити да ће иједна страна имати неке конкретне одговоре или приједлоге.

Било како било, одлука Краљевског високог суда у Лондону је лекција из демократије за Велику Британију, за Европу, па и за цијели свијет. То је отрјежњујуће подсјећање на смисао демократије, на важност институција, и на ризике које непромишљени потези политичара могу произвести. Неки тумаче ову одлуку суда као „враћање контроле“ у руке институција, а може се рећи и да је ово показатељ здравља једног демократског друштва. Додати доказ зрелости система ће бити поштивање коначне одлуке суда од стране Владе и парламента, па и свих оних које би таква одлука могла разочарати. Јер све док тај ниво поштовања институција постоји, може се говорити о здравој демократији.

На крају, ово јесте и лекција из директне демократије, али на начин на који су то урадили Џина Милер и Деир Дос Сантос – користећи институције система да би тражили заштиту властитих, индивидуалних права, за која су сматрали да су угрожена вољом већине. На крају крајева, и они су народ, а 48% британских гласача је ипак гласало против изласка из ЕУ.

О ВПИ БХ:

Вањскополитичка иницијатива БХ (ВПИ БХ; www.vpi.ba) је невладина и непрофитна организација, основана 2004. године у Сарајеву, посвећена промишљању међународних односа и еуро-атлантских интеграцијских процеса БиХ. Циљ ВПИ је, пружити помоћ државним институцијама при откривању слабости и промоцији вриједности присутних у тим процесима, ради повећавања ефикасности бх. Институција у испуњавању предстојећих обавеза.

новембар, 2016.
